

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУЦІЙНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗБУДОВИ РЕЗИЛЬЄНТНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

©2024 КИЗИМ М. О., ХАУСТОВА В. Є., ЮДЕНКО Є. В.

УДК 332.2
JEL Classification: JEL: H00; H12; L51

Кизим М. О., Хаустова В. Є., Юденко Є. В.

Концептуальні засади інституційно-інструментального забезпечення розбудови резильєнтної економіки України

Метою статті є формування концептуальних засад інституційно-інструментального забезпечення розбудови резильєнтної економіки України. Запропоновано розбудову економіки країни аналізувати в контексті складової компоненти надскладної системи – суспільства, яке пропонується розглядати як сукупність таких сфер життя людей: політичної, соціальної, економічної та екологічної. Розглянуто погляди вчених на зміст поняття резильєнтності суспільства та його сфер і сформовано кібернетичну модель управління резильєнтністю суспільства в країні. Розроблено схему взаємозв'язку понять, близьких до поняття «резильєнтність», та запропоновано тлумачення поняття «резильєнтність суспільства». Запропоновано концептуальну модель дослідження резильєнтності суспільства. Сформовано модель стадій життєвого циклу події щодо суспільства в країні. Обґрунтовано, що резильєнтність економіки є складовою резильєнтності суспільства і її слід розглядати з двох аспектів: як потенціал, тобто сукупність наявних можливостей та засобів у будь-якій сфері суспільства, що можуть бути використані при дії криз (шоків) різного характеру та як результат дії кризи (шоку) в довгостроковому та короткостроковому періодах на економічну сферу. Запропоновано операційну модель забезпечення резильєнтності суспільства в країні. Узагальнено властивості резильєнтності суспільства. Обґрунтовано, що концепція резильєнтності є методологічною основою визначення інституційних інструментів повоєнної розбудови резильєнтної економіки України, і для того, щоб забезпечити резильєнтність суспільства, необхідно мати систему управління, яка відповідала б інтенсивності кризи (шоку) і відповідній реакції на них. При слабкій за інтенсивністю кризі (шоку), що впливає на ті чи інші сфери суспільства, найкращою системою управління для протистояння ним визначено антисипативне управління за слабкими сигналами. Досліджено сутнісну відмінність антисипативної, адаптивної та антикризової систем управління суспільством та сформовано схему послідовності проведення антикризової трансформації суспільства. Визначено інституційне й інструментальне забезпечення резильєнтності суспільства. Доведено, що дослідження будь-яких процесів і явищ базуються на висуненні та доведенні / спростуванні певних гіпотез. Сформовано описові, описово-пояснювальні та пояснювальні гіпотези в сфері досліджень резильєнтності суспільства. Наведені гіпотези складають основу концепції інституційно-інструментального забезпечення розбудови резильєнтної економіки України.

Ключові слова: резильєнтність, суспільство, економіка, концептуальні засади, концепція, інституції, інституційно-інструментальне забезпечення, потенціал, криза, шок, система управління, антикризова трансформація, антисипативне управління, гіпотези дослідження.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-4-221-234>

Рис.: 13. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 41.

Кизим Микола Олександрович – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу Інституту демографії та проблем якості життя Національної академії наук України (бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна)

E-mail: m.kyzym@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8948-2656>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/1859367>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216130870>

Хаустова Вікторія Євгенівна – доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Юденко Євген Володимирович – докторант, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: yuvil.eu@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5122-726X>

UDC 332.2

JEL Classification: JEL: H00; H12; L51

Kyzym M. O., Khaustova V. Ye., Yudenko Ye. V. The Conceptual Foundations of the Institutional and Instrumental Support for the Development of a Resilient Economy of Ukraine

The article is aimed at forming the conceptual foundations of the institutional and instrumental support for the development of a resilient economy in Ukraine. It is proposed to analyze the development of the country's economy in the context of a component of a super-complex system – society, which is proposed to be considered as a set of such spheres of people's life: political, social, economic, and environmental. The views of scientists on the content of the concept of resilience of society and its spheres are considered and a cybernetic model of managing the resilience of society in the country is formed. A scheme of interconnection of concepts close to the concept of «resilience» has been developed, and an interpretation of the concept of «resilience of society» has been suggested. Further on, a conceptual model for studying the resilience of society has been proposed. A model of the stages of the life cycle of an event in relation to society in the country has been formed. It is substantiated that the resilience of the economy is a component of the resilience of society and it should be considered from two aspects: as a potential, i. e. a set of available opportunities and means in any sphere of society that can be used in the impact of crises (shocks) of various nature and as a result of the effect of a crisis (shock) in the long and short term on the economic sphere. An operational model for ensuring the resilience of society in the country is suggested. The properties of resilience of society are generalized. It is substantiated that the conception of resilience is the methodological basis for determining the institutional tools for the post-war development of the resilient economy of Ukraine, and in order to ensure the resilience of society, it is necessary to have a management system that would correspond to the intensity of the crisis (shock) and the appropriate response to this. In case of a weak crisis (shock) affecting certain areas of society, the best management system to counter it is determined to be anticipative management based on weak signals. The essential difference between anticipative, adaptive and anti-crisis systems of society management has been studied and a scheme of the sequence of anti-crisis transformation of society has been formed. The institutional and instrumental support of the resilience of society is determined. It is proved that studies of any processes and phenomena are based on putting forward and proving / refuting certain hypotheses. Several descriptive, descriptive-explanatory and explanatory hypotheses in the field of societal resilience studies have been formed. The presented hypotheses form the basis of the conception of institutional and instrumental support for the development of a resilient economy in Ukraine.

Keywords: resilience, society, economy, conceptual foundations, conception, institutions, institutional and instrumental support, potential, crisis, shock, management system, anti-crisis transformation, anticipative management, research hypotheses.

Fig.: 13. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 41.

Kyzym Mykola O. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Head of Department of Human Development Research, Institute of Demography and Quality of Life Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine (60 Tarasa Shevchenka Blvd, Kyiv, 01032, Ukraine)

E-mail: m.kyzym@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8948-2656>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/1859367>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57216130870>

Khaustova Viktoriia Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Director of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57216123094>

Yudenko Yevhen V. – Candidate on Doctor Degree, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: yuvil.eu@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5122-726X>

Вступ. Економіка спрямована на задоволення потреб суспільства. Як зазначає М. Rabie [1], економіка є складовою суспільства, а суспільство є рамками, в яких функціонує економіка. Суспільство впливає на економічну структуру та економічні процеси, які, своєю чергою, впливають на навколишнє середовище.

Жодні соціальні відносини не формуються і не підтримуються без економічного аспекту, і жодні економічні відносини не формуються і не підтримуються без соціальної бази [1].

Згідно з [2], суспільство складається з окремих осіб, груп та організацій, які прагнуть залишатися разом, поділяючи традиції, цінності, мови, інтереси та інші речі. Еко-

номіка – це простір, в якому більшість членів суспільства взаємодіють один з одним і з навколишнім середовищем для покращення якості свого життя.

Отже, потреби, ресурси і можливості суспільства є джерелом еволюції економіки та забезпечення її резильєнтності зокрема.

Останнім часом спостерігається зростання наукового інтересу до проблематики резильєнтності суспільства та його різних сфер. Вона досліджується як зарубіжними, так і українськими вченими, зокрема: G. Bristow, M. Cooper, A. Healy, H. MacLeman, L. Marty, A. M. Miller, Ch. Perrings, B. Walker, J. Walker [3–7], Е. Лібановою, В. Гейцем, О. Гладуном, О. Поляковою, О. Резніковою, О. Решетняк, О. Ха-

мініч, М. Хвесиком [8–18] та ін., а також міжнародними організаціями [19; 20].

Поняття «суспільство» визнається науковцями багатозначним за своїм змістом. Деякі з них під цим поняттям розуміють певну сукупність людей, інші складну систему, що включає в себе сукупність підсистем. Так, М. Weber розуміє суспільство як взаємодію людей, що є продуктом соціальних, тобто орієнтованих на інших людей дій [21].

Т. Parsons і R. Merton визнають суспільство як цілісний організм, який складається з різних частин – політичної, економічної, соціальної та ін. [22; 23].

У цьому дослідженні з позиції системного підходу і поглядів низки вчених (Т. Parsons, R. Merton, Г. Спенсера, Ё. Durkheim [22–25] та ін.) суспільство пропонується розглядати як сукупність таких сфер життя людей: політичної, соціальної, економічної та екологічної (рис. 1).

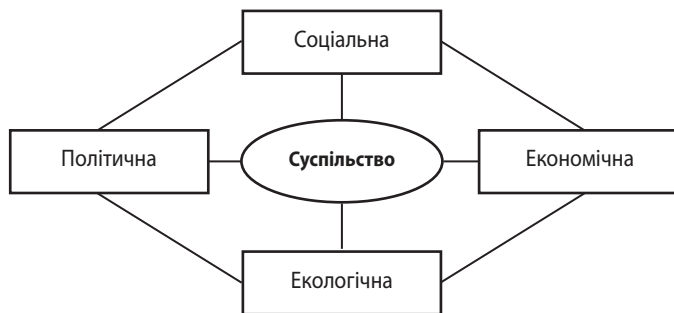

Рис. 1. Сфери життя людей

Джерело: [26]

Сфери життя людей перебувають у взаємозв'язку та взаємовідношенні і утворюють єдине ціле, здатне взаємодіяти з оточуючим навколишнім середовищем.

Суспільство – це відкрита і самоорганізуюча система, яка діє в умовах невизначеності і непередбачуваних криз і шоків, впливу як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Суспільство є надскладною системою і, згідно з загальною теорією систем [24], має властивість цілісності, яка передбачає множинність не тільки її компо-

нент, але і їх єдність та взаємообумовленість [27]. Таким чином, розбудову економіки в Україні у повоєнний період в умовах можливих загроз, криз (шоків) слід розглядати в єдності з іншими сферами суспільства, які наведено на рис. 2.

Погляди вчених на зміст поняття резильєнтності суспільства та його сфер також різняться [26], що обумовлює різноманітність підходів до її аналізу та оцінки, визначення напрямів забезпечення тощо.

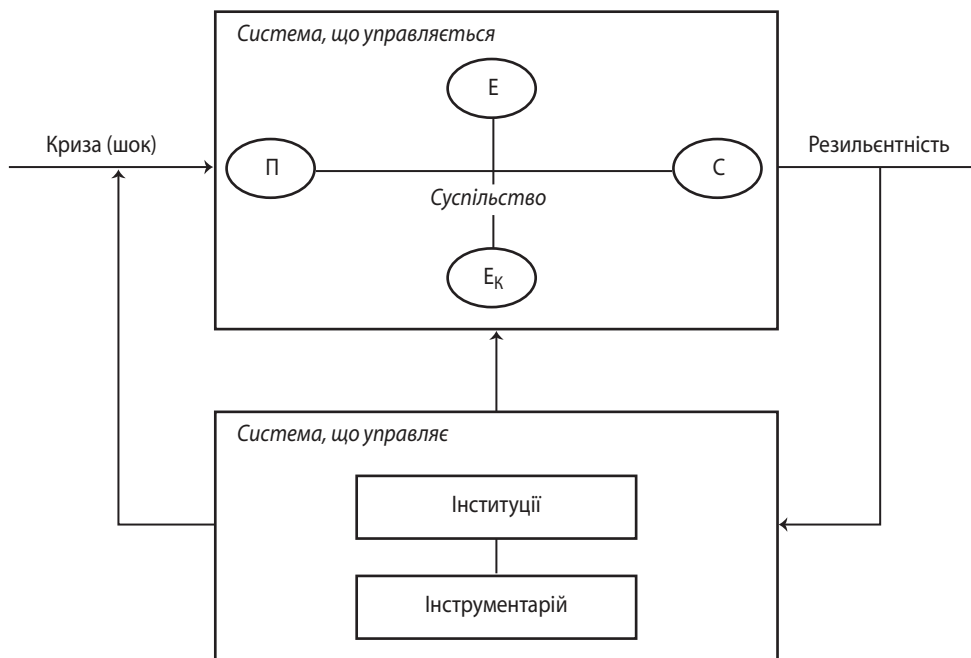

Рис. 2. Кібернетична модель управління резильєнтністю суспільства в країні

Джерело: сформовано авторами

Мета статті полягає у формуванні концептуальних засад інституційно-інструментального забезпечення розбудови резильєнтної економіки України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Виходячи з вищенаведеного в цьому дослідженні розбудову економіки країни пропонується розглядати в контексті складової компоненти надскладної системи – суспільства, кібернетична модель управління якою наведена на рис. 2.

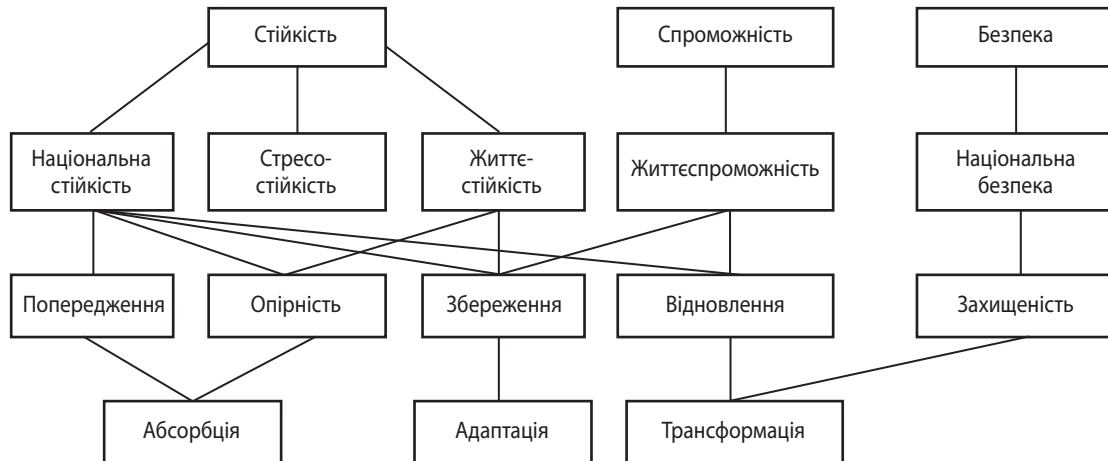

Рис. 3. Взаємозв'язок понять, близьких до поняття «резильєнтність»

Джерело: сформовано авторами

Як було зазначено вище, на цей час єдиної точки зору на сутність поняття резильєнтності суспільства та його сфер не сформовано. В Україні поняття «резильєнтність» з'явилося у науковій літературі та практиці державного управління спочатку як поняття «національна стійкість» [18; 19].

Ґрунтуючись на роботах науковців і дослідженнях низки інституцій [8–26] та використанні контент-аналізу, під резильєнтністю суспільства пропонується розуміти спроможність суспільства в різних його сферах і на різних рівнях державного управління запобігати уразливості і забезпечувати функціональність, передбачуваність, опірність, відновлюваність і зростання під час дії криз і шоків різного характеру.

Дослідження певних процесів та явищ, зокрема резильєнтності суспільства, передбачають формування концептуальної моделі дослідження, що становить систему взаємопов'язаних понять, які характеризують стан об'єкта і предмета з точки зору проблеми відповідно до цілей і задач дослідження.

Поняття, на яких будується концептуальна модель дослідження, поділяються на вихідні та допоміжні. Вихідні поняття витікають з теми дослідження, яка включає в себе об'єкт, предмет і проблему. На рис. 4 наведено концептуальну модель, яку побудовано на вихідних поняттях дослідження.

Допоміжні поняття дозволяють враховувати в концептуальній моделі цілі та задачі дослідження (рис. 5).

Загалом концептуальна модель – це сукупність взаємообумовлених властивостей різних явищ, які позначаються операційними поняттями. Процедура побудови операційної моделі дослідження – це вибір і включення в неї

Для опису спроможності суспільств країн світу протистояти кризовим явищам і шоківим впливам у міжнародній практиці та науковій літературі використовується низка понять: стійкість, резильєнтність, життєздатність, життєстійкість, стресостійкість, національна стійкість та інші (рис. 3).

Деякі з науковців і практиків отождожують їх, а деякі розрізняють [16–18; 26; 28; 29].

таких властивостей об'єкта та предмета дослідження, стан яких здебільшого залежить один від одного.

У світі відбуваються безліч подій, які можуть мати відношення до суспільства тієї чи іншої країни світу. Подія визначається як певне явище, що відбувається в якійсь момент часу і розглядається як зміна чого-небудь. Подія може стати проблемою для країни, а може і не стати, якщо вона не стосується різних сфер його суспільства. При настанні проблеми вона потребує вирішення. На рис. 6 наведено стадії життєвого циклу події і її передбачення в проблемному суспільстві.

Подія складається з двох стадій: виклик і загроза з оцінкою її ризику. Виклик – це подія, яка може вплинути на різні сфери суспільства в той чи іншій країні світу. Але виклик переростає в загрозу за умови, що він впливає на різні сфери суспільства і при цьому має велику вірогідність і силу створення негативної ситуації в країні. Проблемою загроза стає тоді, коли вона призводить до кризи у суспільстві або ще гірше – стає шоком для нього.

Резильєнтність економіки є складовою резильєнтності суспільства, і її слід розглядати з двох аспектів:

- як потенціал, тобто сукупність наявних можливостей та засобів у будь-якій сфері суспільства, що можуть бути використані при дії криз (шоків) різного характеру (рис. 7);
- як результат дії кризи (шоку) в довгостроковому та короткостроковому періоді на економічну сферу (рис. 8).

У короткостроковому періоді оцінку дії кризи (шоку) на економіку країни пропонується оцінювати за допомогою матриці в координатах «вразливість (темпи змін ВВП

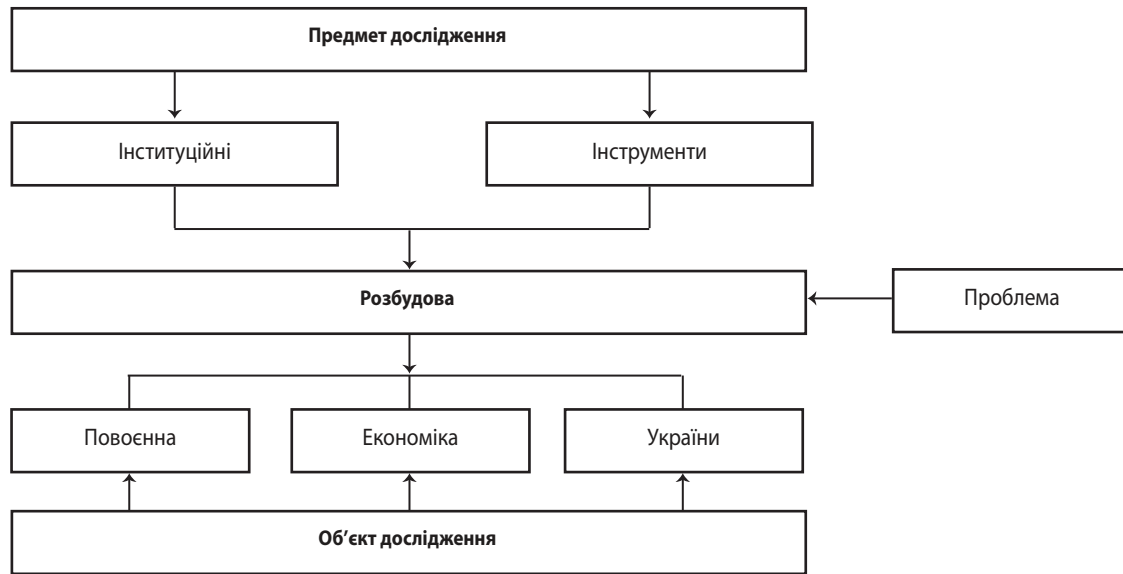

Рис. 4. Концептуальна модель вихідних понять дослідження

Джерело: сформовано авторами

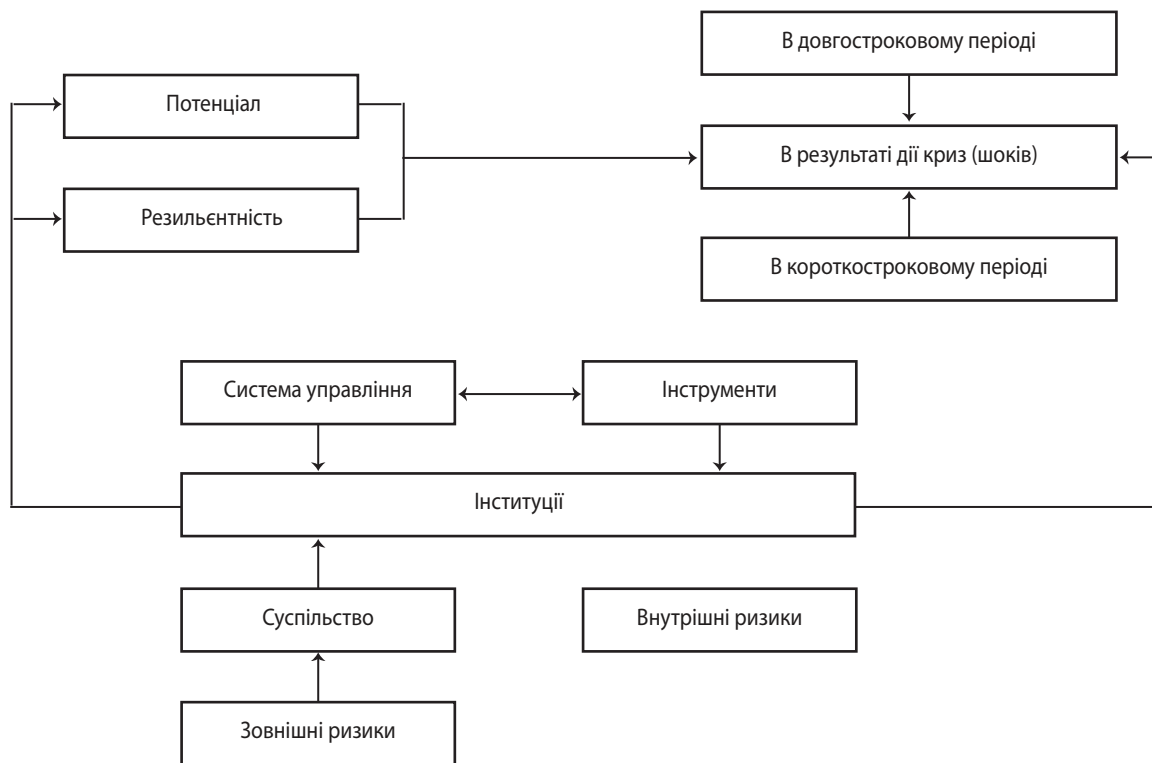

Рис. 5. Концептуальна модель із вихідних і допоміжних понять

Джерело: сформовано авторами

безпосередньо під час дії кризи (шоку) – спроможність до відновлення (темпи зростання ВВП в післякризовий (післяшоковий) період)».

У довгостроковому періоді оцінку результату дії кризи (шоку) різного характеру на економіку країни пропонується оцінювати за допомогою матриці в координатах «середній темп зміни ВВП за певний період часу – коефіцієнт варіації темпів змін ВВП за цей період часу».

Згідно з наявними підходами [8; 15; 19; 20; 30; 31] резильєнтне суспільство має три основні властивості: абсорбція, адаптація і трансформація (рис. 9). Отже, ці особливості необхідно враховувати під час оцінки резильєнтності суспільства країни під дією криз (шоків) різного характеру.

Резильєнтність, як концептуальну основу та організаційний принцип політики, застосовано у процесі під-

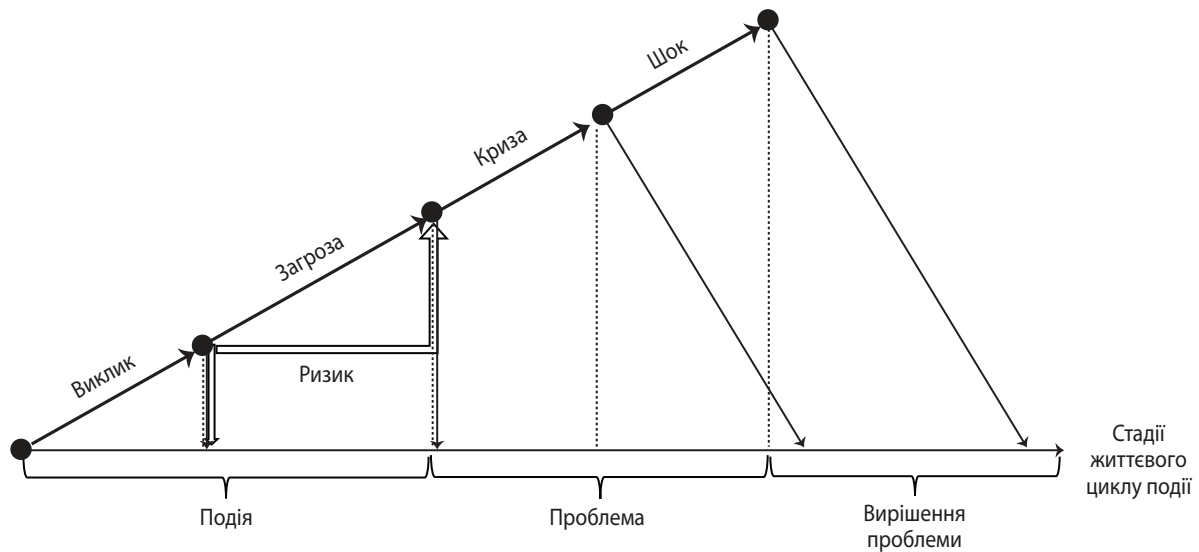

Рис. 6. Стадії життєвого циклу події щодо суспільства в країні

Джерело: сформовано авторами

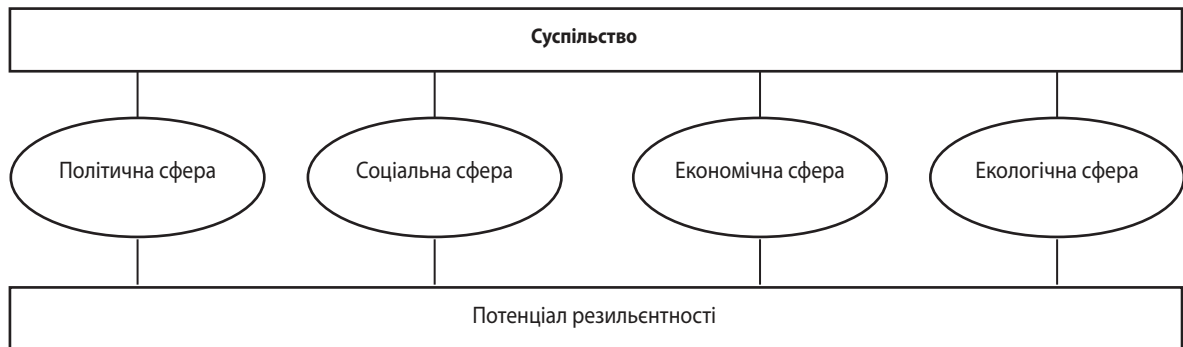

Рис. 7. Оцінка потенціалу резильєнтності суспільства в країні

Джерело: сформовано авторами

готовки, затвердження та реалізації багатьох конкретних проєктів ЄС: Плану дій з підвищення резильєнтності для країн, схильних до кризи (*The Resilience Action Plan for Crisis Prone Countries*), Стратегії ЄС з адаптації до зміни клімату (*The EU Strategy on Adaptation to Climate Change*), Рамкової стратегії стійкого енергетичного союзу із довгостроковою політикою щодо зміни клімату (*A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy*), Глобальної стратегії ЄС (*The EU Global Strategy*) etc.

Концепція резильєнтності є методологічною основою визначення інституційних інструментів повоєнної розбудови резильєнтної економіки України. Для того щоб забезпечити резильєнтність суспільства, необхідно мати систему управління, яка відповідає б інтенсивності кризи (шоку) і відповідній реакції на них. При слабкій за інтенсивністю кризи (шоку), що впливає на ті чи інші сфери суспільства, найкращою системою управління для протистояння їй є антисипативне управління за слабкими сигналами.

Поняття слабого сигналу було введено у теорію управління І. Ансоффом [32]. Під слабким сигналом більшість учених розуміють вид інформації, який відрізняється

неповнотою, неочевидністю, що тягне за собою різноманітність прийняття рішень з боку системи управління.

Основними характеристиками слабких сигналів є такі [33; 34]:

- важко вловити через свою незначність і малі величини;
- можуть губитися у великому масиві інформації, що є у суспільстві;
- можуть змінюватися і об'єднуватися з іншою інформацією через складність її визначення;
- важко піддаються інтерпретації і слушному прийняттю рішень через свою несподіваність і непередбачуваність.

І. Ансофф запропонував матрицю оцінки рівня нестабільності зовнішнього середовища, що зв'язує її з силою сигналів (табл. 1).

Антисипативне управління передбачає використання слабких сигналів для раннього розпізнавання загроз зовнішнього і внутрішнього середовища на функціонування суспільства будь-якого масштабу і рівня ієрархії та розроблення і здійснення випереджувальних дій щодо їхньої локалізації.

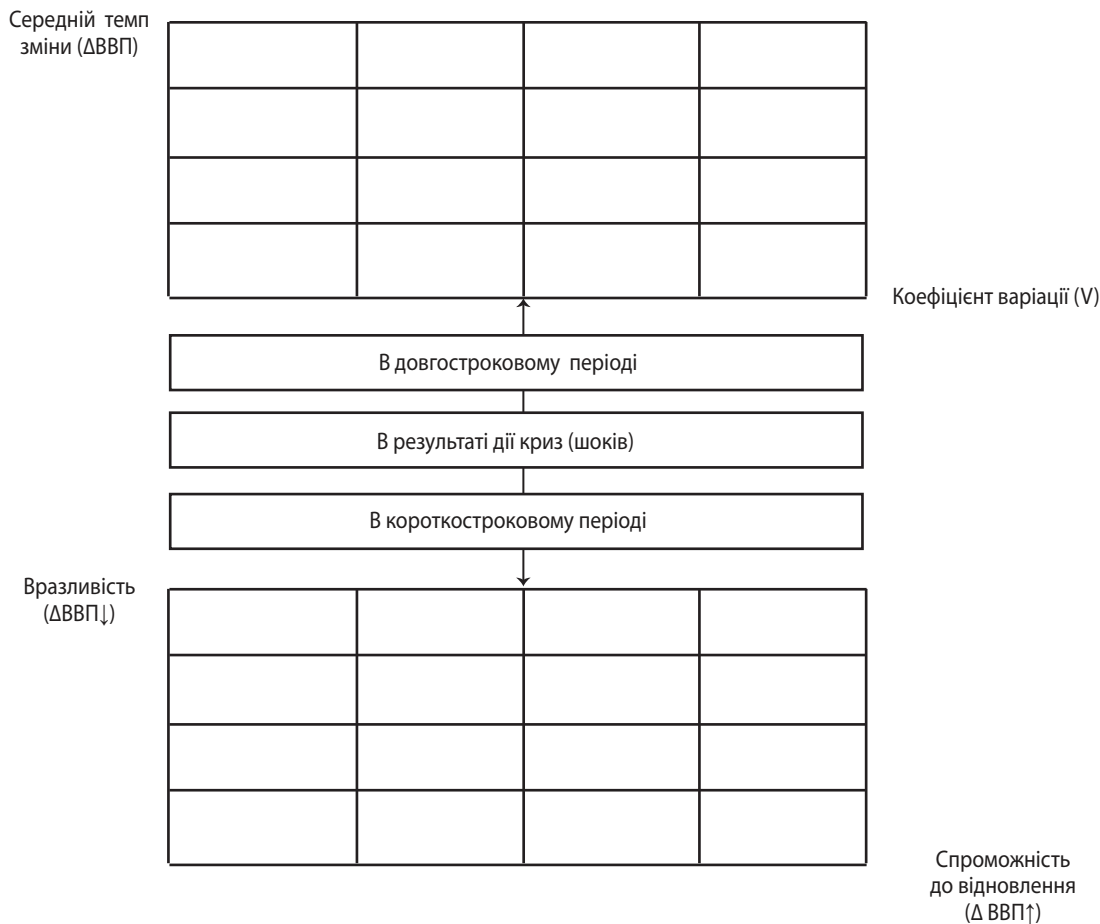

Рис. 8. Матрична оцінка результату дії кризи (шоку) на економіку країни в довгостроковому і короткостроковому періодах

Джерело: сформовано авторами

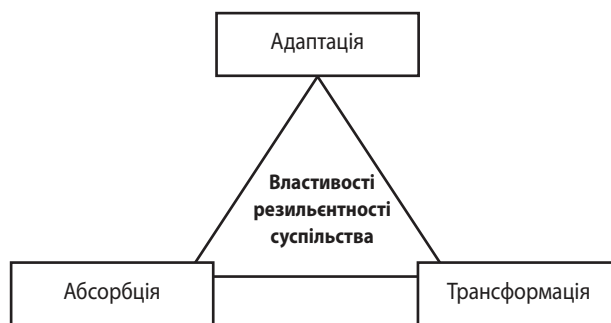

Рис. 9. Властивості резильєнтності суспільства

Джерело: сформовано авторами

Особливостями антисипативного управління суспільством для забезпечення його резильєнтності є такі [35]:

- ґрунтується на слабких сигналах, що повідомляють про появу загроз внутрішнього і зовнішнього середовища на стадіях їхнього зародження;
- спрямоване на ідентифікацію цих потенційних явищ як позитивного, так й негативного характеру на ранніх етапах їхнього виконання;

- передбачає ідентифікацію слабких сигналів в цих сферах внутрішнього та зовнішнього середовища;
- використовує експертні методи, економіко-математичне моделювання тощо.

У разі кризи (шоку) середньої інтенсивності, які зачіпають певні сфери суспільства, найкращою системою управління для протидії їм є адаптивне управління.

Поняття «адаптація» означає процес цілеспрямованої зміни параметрів, структур і властивостей системи

Таблиця 1

Матриця оцінки рівня нестабільності зовнішнього середовища

Ознака	Стадії				
	Стабільність	Реакція на зміни	Передбачення	Дослідження	Творчість
Звичайність події	Звичні	У межах екстраполяції досвіду	Неочікувальні ті, що мають аналогії	Неочікувальні та повністю нові	
Темпи змін	Повільніший ніж реакція організації		Відповідає реакції організації	Швидший за реакцію організації	
Передбачуваність	За аналогією з минулим	Шляхом екстраполяції	Передбачувані значні проблеми та можливості	Часткова передбачуваність за слабкими сигналами та непередбачувані зміни	
Шкала нестабільності	1	2	3	4	5

Джерело: [32]

у відповідь на дії зовнішніх і внутрішніх чинників для забезпечення ефективного функціонування системи та її елементів [36].

Дослідники виокремлюють 2 типи адаптації: пасивну і активну [36; 37]. Пасивна адаптація поділяється на параметричну та структурну і передбачає некардинальні зміни суспільства. Параметрична адаптивність пов'язана із корекцією, підстроюванням параметрів суспільства та зміною його основних характеристик. Структурна адаптація передбачає зміну структури суспільства і призводить до поступового збігу його з середовищем.

Основними принципами, на яких базується адаптивна система управління суспільством, є такі [37]:

- принцип необхідного розмаїття: розмаїття системи управління має бути не менш розмаїття, ніж сам об'єкт управління, при цьому чим складніше характеристики об'єкта управління, тим складніше має бути система управління;
- принцип дуального управління і управлінські дії мають двоїтий характер – безпосередній вплив на об'єкт управління з метою стимулювання його розвитку та дослідження закономірностей розвитку об'єкта з метою підвищення якості управлінських рішень у майбутньому;
- принцип зворотного зв'язку і фіксації характеристик об'єкта управління та їх змін під впливом управлінських рішень через канали зворотного зв'язку.

Адаптивна система управління суспільством на базі параметричної адаптації враховує два класи параметрів [37]:

- параметри, що підлаштовуються зовнішнім адаптером;
- параметри, що підлаштовуються внутрішнім адаптером.

Зовнішній адаптер підлаштовує параметри суспільства на основі реальних даних за допомогою безперервного їх моніторингу. Внутрішній адаптер підлаштовує параметри суспільства за допомогою імітації послідовності, для чого не вимагає наявності реальних даних.

Адаптивна система управління суспільством на базі структурної адаптації реалізується при неможливості врахування в процесі управління засобами параметричної адаптації всіх змін, що відбуваються з об'єктом управління.

У цих умовах зміни в структурі системи управління відбуваються під впливом змін або самого об'єкта, або умов його функціонування та розвитку.

Базовими положеннями структурної адаптації суспільства є такі [37]:

- про взаємну відповідність об'єктів і модулів системи управління. Згідно з цим положенням завдання управління полягає в зменшенні складності та розмаїття об'єкта управління у зведенні множини можливих сценаріїв його розвитку до підмножини, яка містить лише стани, що оптимальні щодо цілей управління;
- про формування та прогнозування характеристик і параметрів об'єкта управління та його зовнішнього середовища. Відповідно до цього положення побудова моделі системи управління спирається на попередні дослідження закономірностей розвитку об'єкта управління та зовнішнього середовища, що зумовлює фактори його розвитку і функціонування;
- про можливість конструювання моделей систем управління із заданими можливостями. Модель системи управління має бути призначеною для вирішення широкого кола завдань, пов'язаних з розвитком об'єкта управління, та для вдосконалення в процесі отримання нових знань;
- про критерії структурної адаптації, що мають підтримувати адекватність побудованої моделі процесу розвитку реальної системи. Базовою умовою ефективного управління реальною системою в рамках структурної адаптації є адекватність розробленої моделі системи управління процесами, що відбуваються в реальних умовах. Реалізація цього принципу відбувається через досягнення відповідності тим результатам моделювання та тими процесами, що відбуваються на практиці;
- про необхідність уніфікації при конструюванні систем з адаптивними властивостями. Це положення втілюється через уніфікацію програмного та інформаційного забезпечення адаптивної системи управління, і при цьому окремі модулі системи мають бути відносно незалежними один від одного;

- про необхідність доповнення структурної адаптації параметричною. Модель системи управління, побудована в рамках структурної адаптації, не може достатньо ефективно описати процес функціонування та розвитку такого складного об'єкта, як система, тому структурну адаптацію потрібно доповнити параметричною;
- про відкритість механізму структурної адаптації. Система управління повинна діяти в рамках існування можливості постійного розширення набору закладених у неї алгоритмів, інформаційних потоків і блоків механізму для вирішення нових завдань і коригування цілей розвитку об'єкта управління.

За інтенсивного шоку, що впливає на ті чи інші сфери суспільства, найкращою системою управління ним є антикризова, яка передбачає якісні зміни у суспільстві.

Е. Тоффлер використовує поняття «трансформація суспільства», під яким розуміє значні якісні зміни в його

розвитку, причому кожна зміна є не продовженням розвитку суспільства в заданому напрямі, а його радикальним перетворенням [38]. Антикризове управління передбачає здійснення трансформації суспільства скоординованими діями, що спрямовані на послаблення гостроти кризи та усунення її негативних наслідків і вирішення проблеми, що склалася.

Антикризова система управління суспільством передбачає якісну зміну всіх сфер, з яких воно складається: політичної, соціальної, економічної та духовної. Для цього пропонується така модель проблемного типу процесу прийняття управлінських рішень з трансформації суспільства на всіх рівнях його ієрархії: держава, регіони та окремі суб'єкти (рис. 10).

Аналіз теорії та практики антикризового управління системами різного рівня [39–41], а також наведена на рис. 9 модель проблемного типу процесу прийняття управлінських рішень дозволяють запропонувати таку схему послідовності проведення антикризової трансформації суспільства (рис. 11).

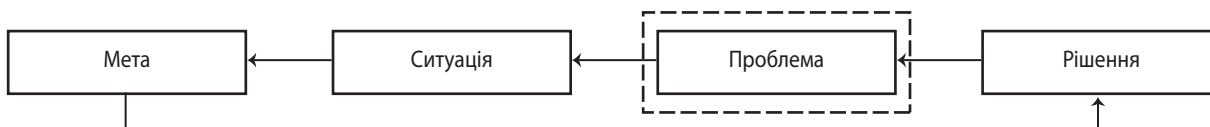

Рис. 10. Модель проблемного типу процесу прийняття управлінських рішень з трансформації суспільства

Джерело: [39]

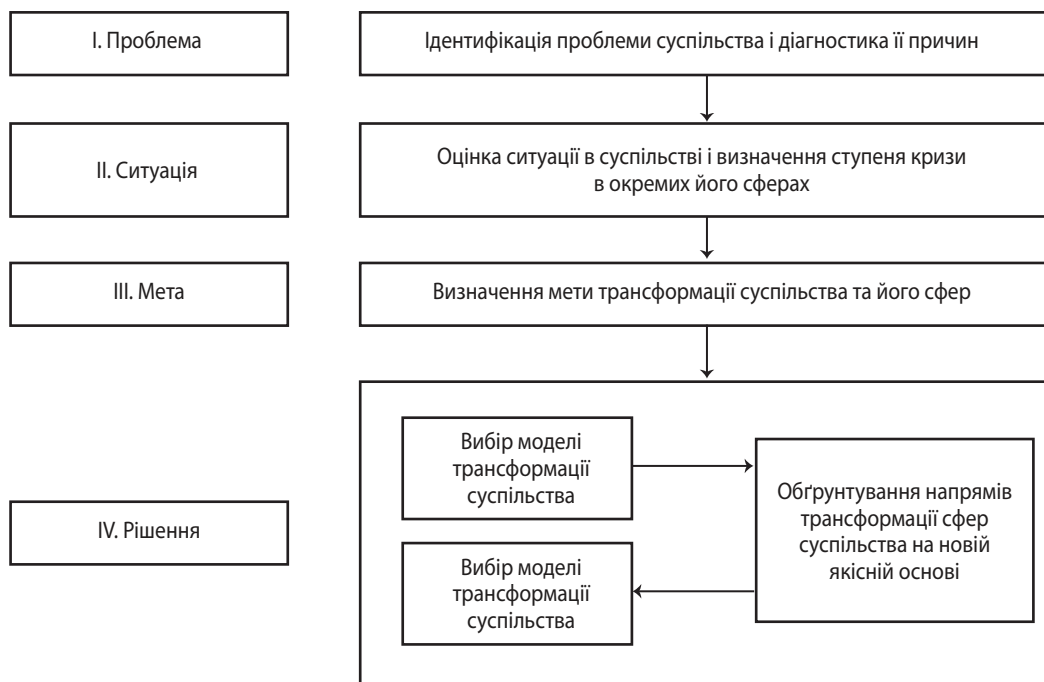

Рис. 11. Схема послідовності проведення антикризової трансформації суспільства

Джерело: сформовано авторами

Порівняльну характеристику відмінностей антисипативної, адаптивної та антикризової систем управління наведено в табл. 2.

Відповідність системи управління суспільством інтенсивності реагування залежно від стадії життєвого циклу проблем наведено в табл. 3.

Таким чином, використання наведених вище систем управління суспільством сприятиме забезпеченню його резильєнтності при впливі шоків різного характеру та інтенсивності.

Наведені вище системи управління мають бути притаманні певним інституціям, які відповідають в суспільстві

Таблиця 2

Сутнісна відмінність антисипативної, адаптивної та антикризової систем управління суспільством

Характеристика	Система управління		
	Антисипативна	Адаптивна	Антикризова
Мета	Ідентифікація події, яка у майбутньому може стосуватися суспільства і стати для нього проблемою	Здійснення змін параметрів і структури суспільства, щоб за певних умов подія не стала для нього проблемою	Подолання проблеми суспільства шляхом його якісної трансформації
Основні завдання	Передбачення потенційних змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі суспільства на основі слабких сигналів	Моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування суспільства	Виявлення ознак кризового стану суспільства
Період реалізації	Протягом всього періоду	Певний час, необхідний для усунення загроз	Передкризовий, кризовий, післякризовий
Форма реалізації	Формування сценаріїв можливих подій та комплексу адекватних заходів	Моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища. Своєчасні зміни параметрів і структури суспільства	Якісні зміни сфер суспільства. Заходи по усуненню проблем

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 3

Відповідність системи управління суспільством та інтенсивність його реагування стадії життєвого циклу проблеми

Система управління	Інтенсивність реагування				
	Абсорбція	Адаптація		Трансформація	
Антисипативне	X				
Адаптивне		X			
Антикризове				X	
Стадія життєвого циклу проблеми	Виклик	Загроза	Ризик	Криза	Шок

Джерело: сформовано авторами

за різні його сфери. Під інституціями розуміються державні органи управління різного рівня ієрархії. Крім наявності дієвої системи управління, протидія кризам (шокам) різного характеру потребує певних функцій, обов'язків і прав, що законодавчо закріплені і дають змогу ефективно впливати на процеси (рис. 12)

Операційну модель забезпечення резильентності суспільства наведено на рис. 13.

Дослідження будь-яких процесів і явищ базуються на висуненні та доведенні / спростуванні певних гіпотез.

З точки зору змісту відношень між явищами гіпотези можна розділити на три види: описові, описово-пояснювальні та пояснювальні:

- описова гіпотеза – це припущення про форму відносин між явищами, що підлягають спостереженню, які являють собою науково обґрунтовані умовиводи про відносини властивостей даного явища та інших явищ, або властивостей складових частин цього явища;
- описово-пояснювальна гіпотеза – це припущення про форму відношень між явищами, що підляга-

ють спостереженню, які являють собою науково обґрунтовані умовиводи про характер причинно-наслідкового зв'язку між властивостями даного явища та інших явищ, або між властивостями складових частин даного явища;

- пояснювальна гіпотеза – це припущення про форму відносин між явищами, що підлягають спостереженню, які являють собою науково обґрунтовані умовиводи про характер причинно-наслідкового зв'язку між їх станами і внутрішніми рушійними силами, що лежить в їх основі, які здійснюють цей зв'язок.

Крім розподілу за видами, залежно від змісту відношень між явищами гіпотези поділяються на гіпотези-основи та гіпотези-наслідки:

- гіпотези-основи – це гіпотези, що доводяться за допомогою гіпотез-наслідків, що виводяться з них, вони не завжди мають прямі емпіричні ознаки;
- гіпотези-наслідки виводяться з гіпотез-основ і слугують засобом їх доказу. Для них обов'язкова

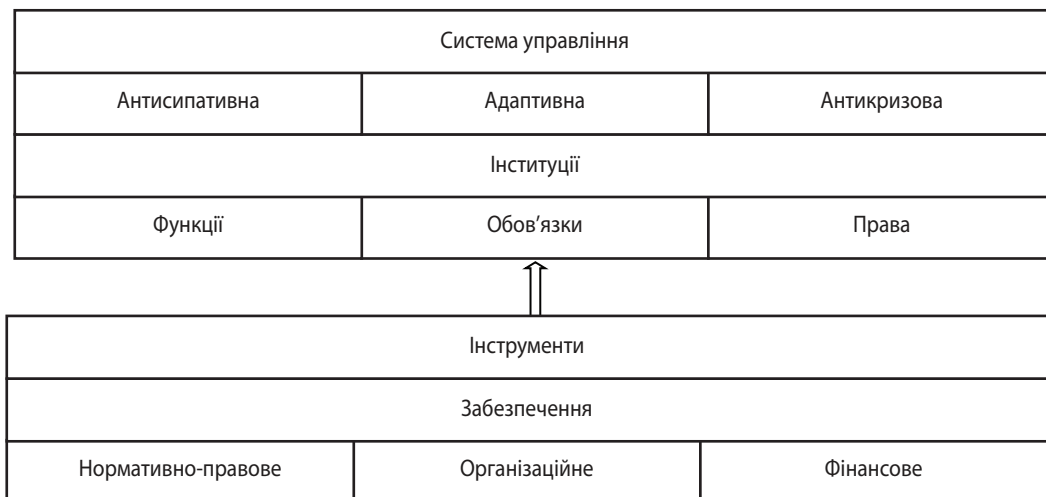

Рис. 12. Інституційне та інструментальне забезпечення резильентності суспільства

Джерело: сформовано авторами

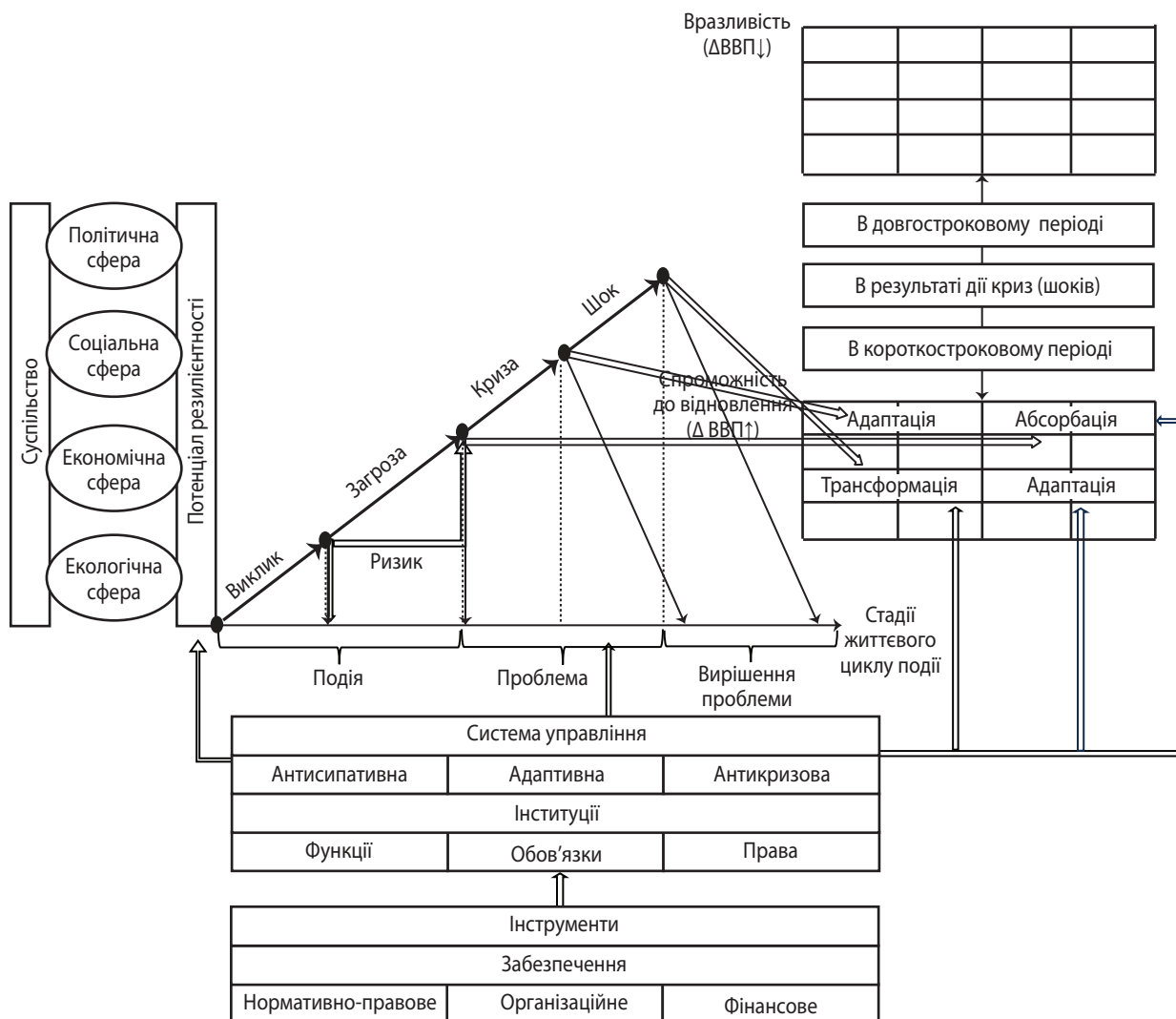

Рис. 13. Операційна модель забезпечення резильентності суспільства в країні

Джерело: сформовано авторами

наявність емпіричних ознак, які можна перевірити різними засобами.

Висновок. Грунтуючись на наведеному вище, можуть бути висунені такі гіпотези у сфері досліджень резильєнтності суспільства:

Гіпотеза-основа (описово-пояснювальна) – економіка є однією з взаємопов'язаних сфер суспільства, що забезпечує її здатність до резильєнтної протидії впливу криз (шоків) різного характеру.

Із гіпотези-основи випливають такі гіпотези-наслідки:

- гіпотеза-наслідок 1 (пояснювальна) – довгострокова резильєнтність економіки країни до криз (шоків) різного характеру визначається потенціалом усіх сфер суспільства, особливо ефективністю державного управління;
- гіпотеза-наслідок 2 (пояснювальна) – короткострокова резильєнтність економіки країни до криз (шоків) різного характеру визначається її динамічним розвитком у докризовий період і знаходженням або незнаходженням в пастках «високого», «середнього» або «низького» доходу;
- гіпотеза-наслідок 3 (описова) – інституції, які забезпечують резильєнтність суспільства і його сфер, повинні мати систему управління, що відповідає силі дії кризи (шоку) і узгоджується з їхніми законодавчо затвердженими функціями, обов'язками та правами;
- гіпотеза-наслідок 4 (описова) – інституції, які забезпечують резильєнтність суспільства і його сфер, повинні мати відповідні інструменти, щоб виконували свої функції і обов'язки, та реалізовувати права.

Гіпотеза-основа і гіпотези-наслідки потребують підтвердження або спростування. Підтвердження гіпотез-наслідків дає основу для підтвердження гіпотези-основи, а їх спростування – про спростування останньої.

Наведені гіпотези складають основу концепції інституційно-інструментального забезпечення розбудови резильєнтної економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rabie M. Economy and Society. In: A Theory of Sustainable Sociocultural and Economic Development. Palgrave Macmillan, New York, 2016.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-57952-2_6
2. Economy and Society. URL: <https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/66062/1/Unit14.pdf>
3. Walker B. Resilience: what it is and is not. *Ecology and Society*. 2020. Vol. 25 (2).
DOI: <https://doi.org/10.5751/ES-11647-250211>
4. Walker J., Cooper M. Genealogies of resilience: From systems ecology to the political economy of crisis adaptation. *Security Dialogue*. 2011. Vol. 42 (2). P. 143–160.
5. Perrings Ch. Resilience and sustainable development. *Environment and Development Economics*. 2006. Vol. 11 (4). P. 417–427.
6. Bristow G., Healy A. Regional Resilience: An Agency Perspective. *Regional Studies*. 2014. Vol. 48. P. 923–935.
7. MacLeman H., Miller A. M., Marty L. Resilience Systems Analysis: Learning and recommendations report. OECD, Sida, Paris, OECD Publishing, 2017. 90 p. URL: https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/SwedenLearning_Recommendations_report.pdf
8. Лібанова Е. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 58 (4). С. 3–23.
DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003>
9. Гладун О., Курило І., Шушпанов Д., Аксьонова С., Позняк О. Концептуальні засади дослідження демографічної резильєнтності українського суспільства. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 58 (4). С. 45–64.
DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.045>
10. Хвесик М., Обиход Г., Омельченко А. Забезпечення екологічної безпеки населення у системі резильєнтного природокористування. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 58 (4). С. 165–179.
DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.165>
11. Геєць В. М., Бурлай Т. В., Близнюк В. В. Соціальна резильєнтність національної економіки кризів призму досвіду Європейського Союзу та України. *Економічна теорія*. 2023. № 3. С. 5–43.
DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.03>
12. Хаустова В., Решетняк О. Резильєнтність економіки: сутність і виклики для України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 30–41.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>
13. Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Зінченко В. А. Інститути та інституційна резильєнтність: сутність і роль у повоєнній розбудові економіки України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 77–92.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-77-92>
14. Полякова О. Ю. Виклики, загрози та ризики у контексті резильєнтності економіки. *Проблеми економіки*. 2024. № 3. С. 126–134.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-3-126-134>
15. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Попович М. В. Інструменти оцінки вразливості та резильєнтності економік країн світу. *Бізнес Інформ*. 2024. № 11. С. 46–62.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-11-46-62>
16. Хамініч О. М. Резильєнтність: життєстійкість, життєздатність або резильєнтність? *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2016. Вип. 6 (2). С. 160–165. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhr_2016_6\(2\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhr_2016_6(2)_30)
17. Резнікова О. Забезпечення національної безпеки і національної стійкості: спільні риси і відмінності. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2018. № 19. С. 170–175.
18. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД, 2022. 456 с. URL: https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2022-04/Reznikova_Resilience_UKR.pdf
19. European Commission. Resilience Dashboards. Update Spring 2023. URL: https://jeodpp.jrc.ec.europa.eu/ftp/jrc-opendata/RESILIENCE-DASHBOARDS/Spring2023Update/Update_SpringUpdate_2023.pdf
20. European Commission. EU Science HUB: Resilience. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/resilience_en
21. Weber M., Bruun H. H., Whimster S. Max Weber: collected methodological writings. London: Routledge, 2012.

22. Parsons T. The Concept of Society: The Components and Their Internationals. In : T. Persons. Societies: Evolutionary and Comparative perspectives. Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall, 1966. P. 5–29.

23. Merton R. K. Social Theory and Social Structure. Free Press, 1968. 698 p.

24. Спенсер Г. Соціальна статистика. Київ : Гама-Принт, 2013. 496 с.

25. Durkheim E. The Rules of Sociological Method. New-York : Free Press, 1985.

26. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Ягольницький О. А. Оцінка та напрями підвищення резиліентності українського суспільства. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 4 (58). С. 24–44.

DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.024>

27. Prigogine I., Georg C., Henin F., Rosenfeld L. Unified Formulation of Dynamics and Thermodynamics with Special Reference to Non Equilibrium. *Statistical Mechanics*. 1973. Vol. 4. P. 5–32.

28. Лазос Г. П. Резиліентність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Вип 14. С. 26–64.

29. Кокур О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс – довідник: практичний посібник. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2023. 25 с.

30. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 «Про запровадження національної системи стійкості» : Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 479/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text>

31. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз : нац. доп. / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ : НАН України, 2022. 552 с.

32. Ансофф І. Нова корпоративна стратегія / за ред. Ю. Н. Каптуревського. 1999. 416 с

33. Laclemece P., Richard P. H., Belatour G. Sécurité globale, anticipation, initiative: le rôle des signaux faibles, 2017. URL: <https://www.yonamoke.fr/geo/securite-globale-anticipation-initiative-le-role-des-signaux-faibles/>

34. Cahen P. Signaux faibles, mode d'emploi. Paris : Eyrolle, 2011. 25 p.

35. Кузьмін О. Є., Літвіч Л. Г., Мельник О. Г. Антиципативне управління машинобудівельними підприємствами на засадах слабких сигналів : монографія. Луцьк : Вежа, 2014. 224 с.

36. Ластаєв Т. Т., Кайгородцев А. А. Механізм агропромислової інтеграції. *Вісник КАСУ*. 2006. № 4. С. 10–12.

37. Адаптаційний потенціал забезпечення стійкого функціонування реального сектора економіки України в умовах глобальної нестабільності : кол. моногр. / за ред. М. О. Кизима. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 176 с.

38. Toffer A. The Third wave. A Bantam Book, 1981.

39. Кизим Н. А., Жихарцев В. В. Проблемы проведения реструктуризации промышленных предприятий в Украине : монография. Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2009. 179 с.

40. Хоодаков В. Е., Яцюк С. В. Концептуальные основы системы поддержки принятия решений управления социально-экономическими системами в условиях антикризисного управления. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2017. № 1. С. 189–198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2017_1_28

41. Гасанов С. С., Штангрет А. М., Котляревський Я. В. та ін. Антикризове корпоративне управління: теоретичні та прикладні аспекти. Київ : ДНУ «Акад. фін. управління», 2012. 301 с.

REFERENCES

Adaptatsiyni potentsial zabezpechennia stiikoho funktsionuvannia realnoho sektora ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalnoi nestabilnosti [Adaptive Potential for Ensuring the Sustainable Functioning of the Real Sector of the Ukrainian Economy in Conditions of Global Instability]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2021.

Ansoff, I. *Nova korporatyvna stratehiia* [New Corporate Strategy]. 1999.

Bristow, G., and Healy, A. "Regional Resilience: An Agency Perspective". *Regional Studies*, vol. 48 (2014): 923-935.

Cahen, P. *Signaux faibles, mode d'emploi*. Paris: Eyrolle, 2011.

Durkheim, E. *The Rules of Sociological Method*. New-York: Free Press, 1985.

"Economy and Society". <https://egyankosh.ac.in/bits/tream/123456789/66062/1/Unit14.pdf>

"European Commission. EU Science HUB: Resilience". https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/resilience_en

"European Commission. Resilience Dashboards. Update Spring 2023". https://jeodpp.jrc.ec.europa.eu/ftp/jrc-opendata/RESILIENCE-DASHBOARDS/Spring2023Update/Dashboard_SpringUpdate_2023.pdf

Hasanov, S. S. et al. *Antykryzove korporatyvne upravlinnia: teoretychni ta prykladni aspekty* [Anti-crisis Corporate Governance: Theoretical and Applied Aspects]. Kyiv: DNUU «Акад. фін. управління», 2012.

Heiets, V. M., Burlai, T. V., and Blyzniuk, V. V. "Sotsialna rezylіentnist natsionalnoi ekonomiky kriz pryizmu dosvidu Yevropeiskoho Soiuzu ta Ukrainy" [Social Resilience of the National Economy Through the Prism of the Experience of the European Union and Ukraine]. *Ekonomichna teoriia*, no. 3 (2023): 5-43.

DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.03>

Hladun, O. et al. "Kontseptualni zasady doslidzhennia demografichnoi rezylіentnosti ukraïnskoho suspilstva" [Conceptual Foundations of Research Into the Demographic Resilience of Ukrainian Society]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 58(4) (2024): 45-64.

DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.045>

Khaminich, O. M. "Rezylіentnist: zhytstieistіkist, zhyttiezdatnist abo rezylіentnist?" [Resilience: Viability, Viability or Resilience?]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Serii: Psykholohichni nauky. 2016. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_6\(2\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_6(2)_30)

Khaustova, V. Ye., Reshetniak, O. I., and Zinchenko, V. A. "Instytuty ta instytutsiina rezylіentnist: sutnist i rol u povoiennii rozbudovi ekonomiky Ukrainy" [Institutions and Institutional Resilience: Essence and Role in the Post-War Development of Ukraine's Economy]. *Biznes Inform*, no. 11 (2023): 77-92.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-77-92>

Khaustova, V., and Reshetniak, O. "Rezylіentnist ekonomiky: sutnist i vykyky dlia Ukrainy" [Resilience of Economy: Its Essence and Challenges for Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 7 (2023): 30-41.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>

Khodakov, V. Ye., and Yatsyuk, S. V. "Kontseptualnyye osnovy systemy podderzhki prinyatiya resheniy upravleniya sotsialno-ekonomicheskimi sistemami v usloviyakh antikrizisnogo upravleniya" [Conceptual Foundations of the Decision Support System

for Managing Socio-economic Systems in the Context of Anti-crisis Management]. *Visnyk Khersonskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*. 2017. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2017_1_28

Khvesyk, M., Obykhod, H., and Omelchenko, A. "Zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky naselennia u systemi rezylentnoho pryrodokorystuvannia" [Ensuring the Ecological Safety of the Population in the System of Resilient Nature Management]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 58(4) (2024): 165-179.

DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.165>

Kizim, N. A., and Zhikhartsev, V. V. *Problemy provedeniya restrukturyzatsii promyshlennykh predpriyatiy v Ukraine* [Problems of Restructuring Industrial Enterprises in Ukraine]. Kharkiv: ID «INZhEK», 2009.

Kokun, O. M., and Melnychuk, T. I. *Rezylents - dovidnyk: praktychnyi posibnyk* [Resilience - Handbook: A Practical Guide]. Kyiv: Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 2023.

Kuzmin, O. Ye., Litich, L. H., and Melnik, O. H. *Antysypatyvne upravlinnia mashynobudivelnymy pidpriemstvamy na zasadakh slabkykh syhnaliv* [Anticipatory Management of Machine-building Enterprises Based on Weak Signals]. Lutsk: Vezha, 2014.

Kyzym, M. O. et al. "Instrumenty otsinky vrazlyvosti ta rezylentnosti ekonomik krain svitu" [The Instruments for Assessing the Vulnerability and Resilience of Economies Around the World]. *Biznes Inform*, no. 11 (2024): 46-62.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-11-46-62>

Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Yaholnytskyi, O. A. "Otsinka ta napriamy pidvyshchennia rezylentnosti ukrainskoho suspilstva" [Assessment and Directions for Increasing the Resilience of Ukrainian Society]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 4(58) (2024): 24-44.

DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.024>

[Legal Act of Ukraine] (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text>

Laclemence, P., Richard, P. H., and Belatour, G. "Securite globale, anticipation, initiative: le role des signaux faibles". 2017. <https://www.yonamoke.fr/geo/securite-globale-anticipation-initiative-le-role-des-signaux-faibles/>

Lastaiev, T. T., and Kaihorodtsev, A. A. "Mekhanizm ahropromyslovoi intehratsii" [Agro-industrial Integration Mechanism]. *Visnyk KASU*, no. 4 (2006): 10-12.

Lazos, H. P. "Rezylentnist: kontseptualizatsiia poniat, ohliad suchasnykh doslidzhen" [Resilience: Conceptualization of Concepts, Review of Current Research]. *Aktualni problemy psykholohii*, no. 14 (2018): 26-64.

Libanova, E. "Rezylentnist sotsioekonomichoi systemy Ukrainy do shokiv, sprychynenykh viinoiu: spetsyfika formuvannia i reahuvannia" [Resilience of the Socio-economic System of Ukraine to Shocks Caused by the War: Specifics of Formation and Response]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 58(4) (2024): 3-23.

DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003>

MacLeman, H., Miller, A. M., and Marty, L. "Resilience Systems Analysis: Learning and recommendations report". OECD, Sida, Paris, OECD Publishing, 2017. https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/SwedenLearning_Recommendations_report.pdf

Merton, R. K. *Social Theory and Social Structure*. Free Press, 1968.

Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz : nats. dop. [National Resilience of Ukraine: Strategy for Responding to Challenges and Anticipating Hybrid Threats: National Report]. Kyiv: NAN Ukrainy, 2022.

Parsons, T. "The Concept of Society: The Components and Their Internationals". In *Societies: Evolutionary and Comparative perspectives*, 5-29. Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall, 1966.

Perrings, Ch. "Resilience and sustainable development". *Environment and Development Economics*, vol. 11 (4) (2006): 417-427.

Poliakova, O. Yu. "Vyklyky, zahrozy ta ryzyky u konteksti rezylentnosti ekonomiky" [Challenges, Threats and Risks in the Context of Resilience of the Economy]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2024): 126-134.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-3-126-134>

Prigogine, I. et al. "Unified Formulation of Dynamics and Thermodynamics with Special Reference to Non Equilibrium". *Statistical Mechanics*, vol. 4 (1973): 5-32.

Rabie, M. "Economy and Society". In *A Theory of Sustainable Sociocultural and Economic Development*. New York: Palgrave Macmillan, 2016.

DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-57952-2_6

Reznikova, O. "Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i natsionalnoi stiikosti: spilni rysy i vidminnosti" [Ensuring National Security and National Resilience: Common Features and Differences]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya : Filosofska-politohichni studii*, no. 19 (2018): 170-175.

Reznikova, O. O. "Natsionalna stiikist v umovakh minlyvoho bezpekovooho seredovyshcha" [National Resilience in a Changing Security Environment]. Kyiv : NISD, 2022. https://www.marshall-center.org/sites/default/files/files/2022-04/Reznikova_Resilience_UKR.pdf

Spenser, H. *Sotsialna statystyka* [Social Statistics]. Kyiv: Hama-Prynt, 2013.

Toffer, A. *The Third wave*. A Bantam Book, 1981.

Walker, B. "Resilience: what it is and is not". *Ecology and Society*, vol. 25 (2) (2020). DOI: <https://doi.org/10.5751/ES-11647-250211>

Walker, J., and Cooper, M. "Genealogies of resilience: From systems ecology to the political economy of crisis adaptation". *Security Dialogue*, vol. 42 (2) (2011): 143-160.

Weber, M., Bruun, H. H., and Whimster, S. *Max Weber?: collected methodological writings*. London: Routledge, 2012.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2024 р.

Статтю прийнято до публікації 15.12.2024 р.